

भूतांशः काश्यपः। अश्विनौ। त्रिष्टुप्

उभा उ नूनं तदिदर्थयेथे वि तन्वाथे धियो वस्त्रापसेव।

सघ्रीचीना यातवे प्रेमजीगः सुदिनेव पृक्ष आ तंसयेथे ॥ १०.१०६.०१

उभा- उभावश्विनौ प्राणेशौ। नूनम्- निश्चयेन। तत्- सद्भावनम्। इत्- एव। अर्थयेथे- प्रार्थयथः।
अपसा- अपस्विनौ कुविन्दौ। वस्त्राविव- वस्त्राणीव। धियः। तन्वाथे- विस्तारयथः। ईम्-
अयमुपासकः। यातवे- शोभनगत्यै। सघ्रीचीना- सहृदयौ। अजीगः- स्तुतवान्। गृ शब्दे।
सुदिना- सुदिनेषु। पृक्षः इव- हव्यमिव। आ तंसयेथे- सद्भावनमलङ्कर्वथः। तसि भूष
अलङ्कारे ॥१॥

उष्टरैव फर्वरेषु श्रयेथे प्रायोगेव श्वात्र्या शासुरेथः।

दूतेव हि षो यशसा जनेषु मापं स्थातं महिषेवावपानात् ॥ १०.१०६.०२

उष्टरेव- अनड्वाहाविवेति सायणः। फर्वरेषु- पूरकेषु। पर्वतिः पूरणार्थः। श्रयेथे- आश्रयेथः।
प्रायोगेव श्वात्र्या- प्रयोक्तव्यावश्वाविव। शासुः- स्तोतुः समीपम्। एथः- आगच्छथः। यशसा-
कीर्तिमन्तौ। जनेषु। दूतेव- दूताविव। हि- खलु। षः- स्थः। महिषेव- महावृषभौ यथा।
अवपानात्- सन्निकृष्टात्पानान्नापगच्छतस्तथा। मापं स्थातम्- अस्मत्तो मापक्रमताम् ॥२॥

साकंयुजां शकुनस्येव पक्षा पश्वेव चित्रा यजुरा गमिष्टम्।

अग्निरिव देवयोर्दीदिवांसा परिज्मानेव यजथः पुरुत्रा ॥ १०.१०६.०३

शकुनस्येव पक्षा- पक्षिपक्षाविव। साकंयुजा- सदा सहितौ। पश्वेवा चित्रा- विचित्रौ मृगाविव।
यजुः- दानं प्रति। आ गमिष्टम्- आगच्छतम्। अग्निरिव। देवयोः- देवकामस्योपासकस्य।
दीदिवांसा- ज्वलन्तौ। परिज्मानेव- परितो गन्ताराविव। पुरुत्रा- बहुदेशेषु। यजथः ॥३॥

आपी वो अस्मे पितरेव पुत्रोग्रेव रुचा नृपतीव तुर्यै।

इर्यैव पुष्ट्यै किरणैव भुज्यै श्रुष्टीवानेव हवमा गमिष्टम् ॥ १०.१०६.०४

वः- युवाम् । अस्मे- अस्मदर्थम् । पितरेव पुत्रा- पितरौ पुत्रेषु यथा तथा । आपी- बन्धुभूतौ । तुर्यै- त्वरमाणायै जनतायै । नृपतीव- राजानाविव । रुचा- स्वप्रकाशेन । उग्राविव- उद्गूणाविव । पुष्ट्यै- स्वाश्रितपोषणाय । इर्यैव- अन्नवन्ताविव । भुज्यै- भोगाय । किरणेव- सूर्यकिरणाविव । श्रुष्टीवानेव- वेगवन्तावश्वाविव । हवम्- अस्मदाह्वानं प्रति । आ गमिष्टम्- आगच्छतम् ॥४॥

वंसगेव पूषर्या शिम्बाता मित्रेव ऋता शतरा शातपन्ता ।

वाजेवोच्चा वयसा घर्म्येष्टा मेषेवेषा सपर्याः पुरीषा ॥ १०.१०६.०५

वंसगेव- वननीयगमनौ वृषाविव । पूषर्या- पोषकौ । शिम्बाता- सुखकरौ । सुखनामैतत् । मित्रेव- सखायाविव । ऋता- सत्यौ । शतरा- प्रभूतदौ । शातपन्ता- तीक्ष्णमन्त्रयुक्तौ । वाजेव- अश्वाविव । उच्चा वयसा- हव्येन उद्गच्छन्तौ । घर्म्येष्टा- तपन्तौ । मेषेव- मेषाविव स्थितौ । इषा- सत्सङ्कल्पेन । सपर्या- परिचरणीयौ । पुरीषा- पोषकौ भवथः । पुरीषं पुष्पातेरिति यास्कः ॥५॥

सृण्येव जर्भरी तुर्फरीतू नैतोशेव तुर्फरी पर्फरीका ।

उदन्यजेव जेमना मदेरू ता मे जराय्वजरं मरायु ॥ १०.१०६.०६

सृण्येव-अङ्कुशाविव । जर्भरी- चित्तभावानां भर्तारौ नियन्तारौ । जभ जृभि गात्रविनामे । तुर्फरीतू- दुष्टभावानां हन्तारौ । तृफ तृम्फ हिंसायाम् । नैतोशेव- योद्धाराविव । नितोशतिर्वधकर्मा । तुर्फरी- शत्रुहिंसकौ । पर्फरीका- शत्रुविदारकौ । जिफला विशरणे । उदन्यजेव- उदकजरत्नमिव दीप्तौ । जेमना- जयशीलौ । मदेरू- हृष्टौ । ता- तौ । मे- मम । जरायु- जरायुजम् । मरायु- मर्त्य शरीरम् । अजरम्- अरोगं कुरुतम् ॥६॥

पज्जेव चर्चरं जारं मरायु क्षद्वेवार्थेषु तर्तरीथ उग्रा ।

ऋभू नापत्वरमज्रा खरज्जुर्वायुर्न पर्फरत्क्षयद्रयीणाम् ॥ १०.१०६.०७

पज्जेव- बलिनाविव । उग्रा- उद्गूणौ । चर्चरम्- चरणशीलम् । जारम्- जराशीलम् । मरायु- मर्त्य शरीरम् । क्षद्वेव- उदकमिव । अर्थेषु- पुरुषार्थेषु । तर्तरीथः- तारयथः । ऋभू- उरुभासमानौ । न- सम्प्रति । खरमज्रा- तीक्ष्णशोधकः । खरज्जु- तीक्ष्णवेगवान् रथः । आपत्- भवन्तौ प्राप्नोति । वायुर्न- वात इव । पर्फरत्- सोऽपूरयत् । रयीणाम्- सम्पदः । क्षयत्- अगमयत् ॥७॥

घ॒र्मे॒व॒ मधु॑ ज॒ठरै॑ स॒नेरू॒ भगे॑विता तु॒र्फरी॑ फा॒रि॒वारम्।

प॒तरे॑व॒ च॒चरा॑ च॒न्द्रनि॑र्णि॒ङ्गन॑ऋ॒ङ्गा मन॑न्या॒३ न जग्मी॑ ॥ १०.१०६.०८

घर्मेव- तप्ताविव स्थितौ । जठरे- हृदये । सीदन् वनस्य जठरे पुनानः, भीमस्य वृष्णो जठरादभिश्चसो दिवे दिवे सहुरिः स्तन्नबाधित इत्यादिषु मन्त्रेषु जठरशब्दस्य मध्यभाग इति लक्षणया सारः स्वरूपं हृदयमिति वार्थः । मधु- सोमं रसम् । सनेरू- सम्भजन्तौ । भगेविता- सौभाग्यरक्षकौ । अरम्- अलम् । तुर्फरी- शत्रुहिंसकौ । फारिवा- आयुधवन्तौ । फारिरायुधम् । पतरेव- पक्षिणाविव । चचरा- पतनशीलौ । चन्द्रनिर्णिङ्- आह्लादरूपौ । मनऋङ्गा- मनसा मण्डयन्ताविति सायणः । ऋञ्जतिः प्रसाधनकर्म । मनन्या- मनसा ध्यातव्यौ । न- सम्प्रति । जग्मी- यज्ञमागच्छतम् ॥८॥

बृ॒हन्ते॑व॒ ग॒म्भरे॑षु प्र॒तिष्ठां॑ पा॒दे॒व गा॒धं तर॑ते वि॒दाथः॑ ।

कर्णे॑व॒ शासु॑रनु हि स्मरा॒थोऽशे॑व नो भज॒तं चि॒त्रम॑प्रः ॥ १०.१०६.०९

बृहन्तेव- महान्ताविव । गम्भरेषु- गम्भीरेषु तत्त्वेषु । प्रतिष्ठाम्- स्थितिम् । विदाथः- जानीथः । तरते- तरणशीलाय । पादेव- चरणाविव । गाधम्- जलगाधं जानीथः । कर्णेव- कर्णाविव । शासुः- स्तोतुर्मन्त्रम् । अनु स्मराथः- जानीथः । हि- खलु । अंशेव- अंशौ विशेषणे यथा विशिष्टं भजेते तथा । नः- अस्माकम् । चित्रम्- असाधारणम् । अप्रः- जीवोदकम् । भजतम्- आश्रयतम् ॥९॥

आ॒र॒ङ्गरे॑व॒ मध्वे॑रयेथे सार॒घेव॒ गवि॑ नी॒चीन॑वारे ।

की॒नारे॑व॒ स्वेद॑मासि॒ष्विदा॑ना क्षा॒मेवो॒र्जा सू॒यव॑सात्स॒चेथे॑ ॥ १०.१०६.१०

आरङ्गरेव- पर्याप्तशब्दयुक्तमेधाविव । मधु- उदकम् । आ ईरयेथे- प्रेरयथः । नीचीनवारे- नीचीनद्वारे । सारघेव- मधुमक्षिका यथा रसं प्राप्नोति तथा । गवि- सूर्यकिरणे रसं प्राप्तवन्तौ । कीनारेव- कुत्सितानां सत्पथि नेताराविव । स्वेदं आसिस्विदाना- स्वेदयन्तौ । सन्मार्गदर्शनाय कठिनसाधकाविति भावः । क्षामेव- क्षीणा गौर्यथा । सूयवसात्- शोभनयवसादिभक्षणात् तथा । ऊर्जा- शक्त्या । सचेथे- सङ्गच्छेथे । षच समवाये ॥१०॥

ऋ॒ध्याम॑ स्तोमं॑ स॒नुयाम॑ वा॒जमा॑ नो मन्त्रं॑ स॒रथे॑होप॑ यातम् ।

यशो न पक्वं मधु गोष्वन्तरा भूतांशौ अश्विनोः काममप्राः ॥ १०.१०६.११

स्तोमम्- मन्त्रम् । ऋध्याम्- वर्धयेम् । ऋधु वृद्धौ । वाजम्- हव्यम् । सनुयाम्- प्रयच्छेम । नः-
अस्माकम् । मन्त्रम् । सरथा- सवाहनौ । इह- अत्र । आ । उप यातम्- उपागच्छतम् । भूतांशः-
प्रकृत्यंशभूतः प्रकृत्यनुस्यूतः सन्नुपासकः । पक्वम् । यशो न- अन्नमिवावस्थितम् । गोष्वन्तः मधु-
चिद्रश्म्यन्तर्गतस्मिन् । अश्विनोः कामम् । आ अप्राः- आपूरयति ॥१२॥